

**УМАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ
ПАВЛА ТИЧИНИ
ФАКУЛЬТЕТ ДОШКІЛЬНОЇ ТА СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ
КАФЕДРА СПЕЦІАЛЬНОЇ ТА ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ**

РЕФЕРАТ

на

ВИПУСКНУ КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ

освітнього ступеня «магістр»

на тему:

«СІМЕЙНО-ЦЕНТРОВАНІ ПРАКТИКИ В РОБОТІ ЛОГОПЕДА»

Виконала: студентка 2 курсу групи 614аз
спеціальності 016 Спеціальна освіта
Освітня програма «Спеціальна освіта»
Джус О.В.

Керівник:
доктор педагогічних наук, професор
Цимбал-Слатвінська С.В.

Рецензент:
кандидат педагогічних наук, доцент
Бабій І.В.

Умань – 2023

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ СІМЕЙНО-ЦЕНТРОВАНИХ ПРАКТИК У РОБОТІ ЛОГОПЕДА.....	8
1.1 Реалізація сімейно-центрованого підходу у практиці логопедичної роботи	8
1.2 Взаємодія вчителя-логопеда і батьків у корекційній логопедичній роботі з дошкільниками	12
РОЗДІЛ 2 ПАРТНЕРСЬКА ВЗАЄМОДІЯ ЛОГОПЕДА І БАТЬКІВ ЩОДО ПОДОЛАННЯ ЗАГАЛЬНОГО НЕДОРОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ У СЕРЕДНЬОМУ ДОШКІЛЬНОМУ ВІЦІ	20
2.1 Особливості розвитку мовлення дітей середнього дошкільного віку	20
2.2 Теоретичні засади використання логоритміки в корекції мовленнєвих порушень	30
2.3 Зміст і організація дослідження	40
2.4 Педагогічна ефективність проведення логоритмічних занять для дітей середнього дошкільного віку	55
РОЗДІЛ 3 ПРОСВІТНИЦЬКА РОБОТА ЛОГОПЕДА З БАТЬКАМИ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ЯК ЧИННИК ПІДГОТОВКИ ДИТИНИ ДО ШКОЛИ І СКЛАДОВА СІМЕЙНО-ЦЕНТРОВАНИХ ПРАКТИК	65
3.1 Обстеження мовлення старших дошкільників задля формування їх готовності до навчання в школі	65
3.2 Експериментальне дослідження стану сформованості усного мовлення в дітей старшого дошкільного віку	80
3.3.Критерії, показники та рівні стану сформованості усного мовлення в старших дошкільників перед вступом до школи	80
3.4. Зміст методики обстеження та аналіз результатів експериментального дослідження	85

ВИСНОВКИ.....	101
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	105
ДОДАТКИ.....	111

ВСТУП

Актуальність дослідження. Динаміка змін в українському суспільстві зумовлює потребу у якісному реформуванні системи освіти на нових засадах. Поміж напрямів, яким приділяється особлива увага, – навчання і розвиток дошкільників з ООП. У сучасних умовах діти з особливими освітніми потребами завдяки інклюзивному навчанню мають змогу ефективно включатися у суспільне життя на рівні із однолітками з нормотиповим розвитком.

У наукових дослідженнях поміж основних умов особистісного та психічного розвитку дитини визначено збереженість мовленнєвої функції. Серед дітей з ООП значна кількість таких, які мають тяжкі порушення мовлення первинного чи вторинного характеру. Цей факт зумовлює потребу в забезпеченні відповідною кваліфікованою допомогою та системним психолого-педагогічним супроводом, у розробці загальноосвітніх, адаптованих, модифікованих, корекційно-розвиткових програм, наданні методичних рекомендацій.

Актуальність визначеної проблематики, соціальна та практична значущість, складність та комплексність проблеми зумовила формулювання *мети дослідження*: науково обґрунтувати, розробити та експериментально перевірити ефективність сімейно-центрованих практик в роботі логопеда.

Об'єкт дослідження – процес реалізації міждисциплінарної сімейно-центрованої системи допомоги дітям дошкільного віку із порушеннями розвитку та дітям груп біологічного й соціального ризику, спрямованої на покращення розвитку дитини та підвищення якості життя родини.

Предмет дослідження – організаційно-педагогічні умови сімейно-центрованих практик в роботі логопеда.

Зауважимо, що у роботі нами зацентровано увагу на співпраці логопеда із дітьми дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення (ЗНМ) та їх родинами, насамперед, – батьками. Адже успішність корекційно-розвивального навчання насамперед визначається тим, наскільки чітко

продумана, організована та реалізована наступність у роботі вчителя-логопеда, вихователів та батьків. Експерименти, реалізовані під час написання магістерської роботи, були сфокусовані на впливі логоритмічних вправ на корекцію мовлення дітей середнього дошкільного віку із ЗНМ та обстеження стану сформованості усного мовлення в дітей старшого дошкільного віку перед вступом до школи.

Відповідно до означеної мети були окреслені такі *завдання*:

1. Здійснити теоретико-методологічний аналіз проблеми сімейно-центрованих практик в роботі логопеда.
2. Простежити місце і роль взаємодії вчителя-логопеда і батьків у корекційній логопедичній роботі з дошкільниками із загальним недорозвиненням мовлення.
3. Експериментально перевірити ефективність корекційно-розвивального методичного комплексу логопедичної роботи в сімейно-центрованих практиках.

Методи дослідження: теоретичні – аналіз, узагальнення і систематизація психолого-педагогічної, лінгвістичної, методичної літератури, електронних наукових джерел; емпіричні: спостереження за навчально-виховним та навчально-корекційним процесом, опитування (анкетування), бесіди; експериментальні методи: педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний, контрольний); статистичні: методи математичної статистики для обробки даних і аналізу досліджуваних явищ

Проблема сімейно-центрованих практик в роботі логопеда знайшла відображення у працях науковців: А.Колупаєва, С. Конопляста, С.Литовченко, І. Мартиненко, О. Мілевська, І. Омельченко, Т. Панченко, Н. Пахомова, О. Проскурняк, Ю. Рібцун, Є. Соботович, В. Тарасун, В. Тищенко, С.Цимбал-Слатвінська, М. Шеремет та ін.).

Дослідно-експериментальна база. Дослідження здійснювалося упродовж 2021-2023 рр. на базі ЗДО компенсуючого типу № 30 «Ластівка», ЗДО №10 «Катруся» Івано-Франківської міської ради із залученням батьків і

логопедів Центру розвитку мовлення «Основа» та Реабілітаційного центру "Моя Надія" (м. Івано-Франківськ).

Наукова новизна і теоретичне значення: здійснено спробу аналізу проблеми сімейно-центрованих практик у роботі логопеда, простежено взаємодію вчителя-логопеда і батьків у корекційній логопедичній роботі з дошкільниками; експериментально перевірено ефективність корекційно-розвивального методичного комплексу логопедичної роботи в сімейно-центрованих практиках.

Практична цінність полягає у можливості застосування наукових положень та висновків дослідження у практичній діяльності вчителя-логопеда, вихователя закладів загальної та дошкільної освіти, зокрема, й в умовах інклюзивного навчання.

Апробація результатів дослідження відбувалася в рамках наукових і науково-практичних заходів: навчального семінару Міжнародного проєкту «ЕCHO-Ukraine» «Супервізії з американськими професорами: Робота з селективним мутизмом» (Івано-Франківськ, 2 вересня 2021); VII Міжнародного конгресу зі спеціальної педагогіки та психології «Діти з особливими потребами: від рівних прав – до рівних можливостей» (Київ-Одеса, 7-8 листопада 2021); Всеукраїнського науково-практичного семінару-тренінгу «Сучасні тренди терапії мови та мовлення у процесі трансформаційних викликів» (Львів, 14 листопада 2021); Всеукраїнської науково-практичної конференції “Рівні серед рівних: інноваційні підходи до навчання дітей з особливими освітніми потребами” (Київ, 17 грудня 2021); Всеукраїнського науково-методичного семінару “Безбар’єрність в освіті: практичні аспекти та перспективи” (Умань, 19 січня, 2022); навчального семінару Міжнародного проєкту «ЕCHO-Ukraine «Супервізії з американськими професорами: невербальні стратегії комунікації» (Івано-Франківськ, 3 лютого 2022); Всеукраїнської науково-практичної конференції “Становлення особистості в умовах сучасного розвитку суспільства:

соціально-педагогічний, психологічний, корекційний і медичний аспекти” (12-13 травня 2022, Полтава).

Результати дослідження відображені у 3 публікаціях:

1. Pshenychna N., Mishenina T., Poplavska T., Dzhus O., Serheieva V., Babii I. Educating Students with Special Educational Needs in the Context of Modern Neurosciences. *BRAIN. Broad Research in Artificial Intelligence and Neuroscience*. 2021. 12(3), 270-286. <https://doi.org/10.18662/brain/12.3/231>
2. Leniv, Z., Dzhus, O., Ilina, N., Prokofieva, O., Matveieva N., & Hlushchenko, I. (2022). Neuropsychological Bases of Correctional and Preventive Preparation of Children with Autism to Master Writing. *BRAIN. Broad Research in Artificial Intelligence and Neuroscience*. 13(1Sup1), 37-50. <https://doi.org/10.18662/brain/13.1Sup1/301>
3. Джус О., Ленів З., Коваленко В. Тренінг як інструмент формування командної взаємодії фахівців, які працюють в інклюзивному освітньому просторі. *European humanities studies: State and Society (Europejskie studia humanistyczne: Panstwo i Spoleczenstwo)*. 2020. № 3 (I). Poland-Ukraine. С. 113-129.

Структура роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (60 найменувань) і додатків (на 21 сторінці). Повний обсяг магістерської роботи становить 131 сторінка, із них основна частина – 104 сторінки.

ВИСНОВКИ

Системний аналіз проблеми засвідчив тлумачення поняття «логопедичний супровід» у контексті неперервного, комплексного корекційно-логопедичного впливу у межах тріади «дитина-логопед-сім'я».

Логопедичний супровід сім'ї – це структурний компонент загального психолого-педагогічного супроводу, де у співвідношенні підсистем логопедичний супровід залишається самостійним напрямом, що має свої методологічні засади, мету, специфічні завдання і шляхи вирішення; це вплив на дитину, прямий чи опосередкований (через близьке оточення), який реалізується у різних формах (за необхідністю) протягом усього дитячого віку спеціалістами-логопедами

Провідна роль в організації та проведенні корекційної роботи із дитиною з порушеннями мовлення належить учителю-логопеду, який вивчає мовленнєві та індивідуально-типологічні, а також психологічні особливості дитини, визначає рівень її можливостей, ступінь відставання у мовленнєвому та психічному розвитку, забезпечує оптимальну динаміку корекційної роботи, а також обирає принципи, методи та прийоми корекції всіх сторін мовлення дитини-логопата.

Спільна робота логопеда і батьків є невід'ємною частиною всього педагогічного процесу і здійснюється в наступних традиційних і нетрадиційних формах і методах: анкетування; оформлення логопедичних куточків; оформлення логопедичної теки з інформацією для батьків; індивідуальні консультації, бесіди (щотижня – у робочому порядку: в індивідуальних бесідах слід звертати увагу батьків на успіхи і маленькі досягнення дітей щодо подолання мовленнєвих проблем); проведення семінарів-практикумів; виступ на батьківських зборах; ведення індивідуального логопедичного зошита (спільна робота вчителя-логопеда, дитини-логопата та батьків. Виконання дитиною завдань дозволяє батькам стежити за ходом розвитку мовлення дитини протягом усього навчального

року. Пропонуються завдання з автоматизації поставленого звука, а також вправи з розвитку дрібної моторики, слухової і зорової уваги, логічного мислення тощо. Завдання добираються диференційовано, з урахуванням можливостей кожної дитини. Через виконання завдань відбувається закріплення знань, отриманих дитиною на логопедичних заняттях; проведення відкритих занять; спільне опрацювання мовленнєвого матеріалу до свят.

Правильне мовлення є однією з важливих передумов розвитку дитини, її адаптації в соціумі. Корекція мовлення зазвичай потребує системної і тривалої роботи, допомога повинна бути комплексна та взаємопов'язана. Під час корекційної роботи важливим є врахування індивідуальних особливостей дітей. Це дає можливість визначити зміст корекційно-розвивальної роботи та домогтися високого рівня розвитку всі сторін мовлення: фонетику, фонематику, лексику, граматику та зв'язне мовлення та психічних функцій.

На сьогодні в логопедії застосовуються різноманітні корекційні методики. Перед логопедами і батьками постає завдання знайти найбільш ефективний метод у подоланні того чи іншого мовленнєвого порушення. Як показало наше дослідження, логоритміка є одним із найбільш ефективних корекційних засобів для дошкільників із ЗНМ. Окрім того, логоритміка відіграє особливе значення для всебічного розвитку дитини означеного віку, оскільки розвиває інтелектуальний, психічний та фізичний стан.

Логоритмічні заняття дозволяють дітям відчувати себе, упевнено, комфортно та щасливо. Музика налаштовує дошкільнят на позитивні емоції, які супроводжують їх ціле заняття. Також організовує дії дітей, вчить чути ритм та відчувати музично-ритмічне відчуття. Мовленнєвий матеріал варто використовувати такий, щоб був доступний для дітей із ЗНМ, виключити складні слова, речення та довгі віршовані тексти. Заохочувати дітей до самостійного мовлення протягом заняття. Слово, музика та рух дозволяє дітям глибше занурити в ігрову ситуацію, розвиває не тільки мовлення, але і рухову сферу.

Знання засвоюються швидше, оскільки їх подача супроводжується рухами, це допомагає активізувати зони головного мозку. Під час логоритмічного заняття відбувається психологічне розвантаження, поступово діти звільняються від невпевненості, навчаються працювати в колективі.

У процесі проведення експерименту, ми враховували індивідуальні особливості, рівень розвитку мовлення, спрямовували засоби логоритміки на розвиток всіх сторін мовлення; вправи добиралися посильні та доступні, враховуючи відповідний вік дитини, тому під час роботи не виникало складнощів та непередбачуваних ситуацій; дослідження варто проводити в знайомій обстановці, завдяки цьому дитина швидше піде на контакт з педагогом.

Забезпечуючи перераховані вище умов та впроваджуючи активно у корекційно-розвиткові заняття вправи з логоритміки щодо корекції загального недорозвитку мовлення, можна активізувати мовленнєві сторони, посилити ефективність корекції порушення та успішно підготувати майбутнього учня до навчання у закладі загальної середньої освіти.

Просвітницька робота логопеда з батьками старших дошкільників є важливим чинником підготовки дитини до школи і складовою сімейно-центрованих практик. Визначені теоретичні засади мовленнєвої готовності дітей старшого дошкільного віку до навчання в школі та проведене експериментальне обстеження за мовленнєвою карткою розвитку підтвердили, що однією з провідних проблем готовності до навчання в школі є формування мовленнєвої готовності дітей старшого дошкільного віку. Сформованість усного мовлення на етапі вступу до школи є вагомим рушієм для здобуття дитиною початкової освіти. Відповідно, важливо обстежити дитину наприкінці навчання в закладі дошкільної освіти, щоб отримати дані про наявний стан речей і прийняти рішення про подальшу освітню траєкторію дитини.

Нами було визначено рівні сформованості мовлення у дітей старшого дошкільного віку за показниками: раннього психомоторного та мовленнєвого

розвитку; стану загальної та дрібної моторики; стану оптико-просторового гнозо-пракису та сенсорних здібностей; імпресивного мовлення; експресивного мовлення, які є відображені в мовленнєвій картці розвитку. В експерименті взяло участь 40 дітей, із них: 20 - старші дошкільники без порушень мовлення, 20 – з порушеннями мовлення (ЗНМ ІІІ рівня).

Аналіз отриманих результатів експериментального дослідження засвідчив, що дошкільники з мовленнєвими порушеннями мають значно нижчий рівень стану сформованості усного мовлення, ніж їх однолітки без порушень.

Зміст і результати здійсненого нами дослідження не претендують на вичерпне розв'язання цієї проблеми. Однак вони дають змогу визначити низку наукових і організаційно-педагогічних заходів, спрямованих на підвищення ефективності використання сімейно-центрованих практик в роботі логопеда.